

1.4. Взаємозумовленість сталого розвитку університетської системи освіти і особистості майбутнього фахівця

Однією з фундаментальних проблем педагогічної науки в умовах зміни соціально-економічних відносин в Україні є невідповідність рівня вищої освіти потребам сучасного суспільства, оскільки від її вирішення залежить майбутнє як суспільства в цілому, так і кожного з нас. Але ця проблема стоїть і перед кожною з країн. Це обумовлено глобальним зростанням швидкостей. Зростають швидкості виникнення та розповсюдження нової інформації, нових даних, нових знань.

Разом з цим від народження до отримання людиною вищої освіти проходить фіксований, сталий відрізок часу. Саме за ці перші 23-25 років разом зі здобуттям знань, навичок та вмінь формується особистість, стверджуються її моральні переконання, норми взаємодії, відбувається самореалізація, утворюється духовний світ людини.

В умовах докорінних змін соціально-економічних відносин в Україні, що відбуваються протягом дванадцяти років, тобто половини з життя молодшої людини, проблема виховання набуває найважливішого значення. Саме духовний світ людини є фундаментом, підґрунтям її саморозвитку та самоствердження. Прості, але зрозумілі усім цінності моралі є категоріями класичної педагогіки. Добро, Істина, Краса, Чесність, Порядність, Любов, Віра, Надія, Справедливість – все це і є невід’ємними складовими, рисами духовності людини. Такі цінності, сподівання властиві людині у процесі еволюції, розвитку цивілізації протягом двох тисячоліть. Саме вони є стрижнем сталого розвитку особистості.

На думку І.А. Зязюна, “краса наукова у поєднанні з красою художньою є критерієм людської духовності. Згадаємо мудрого Ф.М. Дос-тоєвського (1821-1881) [82, с. 568-572]: “Краса врятує світ!” Вона є єдиним показником порядності в людині. Особистості поза Істиною, Красою, Добром і Здоров’ям не існує. А в цьому і сутність людської культури” [41, с. 195-196].

Аналізуючи міжнародні програми реформування освіти та власні здобутки, вчені вітчизняної педагогічної науки узагальнюють вимоги до якостей випускників університетів [113, с. 34-35; 90, с. 110], які будуть жити та працювати у постіндустріальному суспільстві, що повинно розвиватися за концепцією сталого розвитку:

- Гнучко адаптуватися у динамічному суспільстві. Знаходити саме “своє місце” і відчувати задоволення своєю роллю

- протягом усього життя.
- Творчо та самостійно мислити, критично ставитися до процесів у бурхливому світі.
 - Вміти обирати з потоку інформації найважливішу, висувати гіпотезу та формулювати проблему, складати план її вирішення, знаходити альтернативні варіанти та приймати відповідальні рішення в умовах невизначеності.
 - Вміти працювати у команді, бути комунікабельною людиною, що здатна ефективно адаптуватися у різних галузях.
 - Вміти працювати над власним розвитком, тобто бути здібним до саморозвитку також протягом усього життя [48, с. 76].
 - Ініціативно діяти, відчувати внутрішню свободу особистості, яка здатна зайняти активну позицію, генерувати власні ідеї та здійснювати вчинки, ефективно діяти для їх втілення, реалізації, досягнення сформульованих власних цілей.
 - Відповідально діяти та відчувати самодостатність внутрішньої свободи особистості, що “знаходить втілення в обґрунтованості й рішучості вибору, що нею здійснюється” [6, с. 227].
 - Бути здатним до свободи вибору як особистісної свободи, поєднаної з відповідальністю.
 - Мати високий ступінь мобільності до економічних, виробничих та соціальних вимог, які швидко змінюються [85, с. 11].
 - Мати високий ступінь заповзятливості, віри в особисті переконання, можливість їх досягнення, надії на успіх.
 - Дотримуватися у всіх своїх діях вічних добродійників, якими є віра, надія та любов [84, с. 16].
 - Мати відчуття нового та вміння використовувати його творчо для успіху у своїй справі [54, с. 79-81].
 - Вміти аналізувати дії людей з усвідомленням, що їх пізнання, як і наші власні, також обмежені.
 - Пам’ятати, що будь-яка поінформованість є лише сукупністю інформації, яку ми накопичили та маємо. Майбуття завжди народжується сьогодні.
 - Вміти оперативно змінювати стереотипи, змінювати методи та підходи до розв’язання проблем. Потрібен баланс між незалежністю та традиціями [124, с. 316].
 - Перед тим, як приступати до якихось дій, слід спочатку зібрати та усвідомити певні початкові дані та умови, а потім складати план дій.
 - Вміти складну проблему розподіляти на часткові.

- Вміти мисленням “прокручувати” можливі етапи рішення проблеми, пам’ятати, що мислене моделювання процесу чи системи складає основу, ефективність та якість професійного мислення.
- Пам’ятати, що не завжди прямий шлях вирішення проблеми – найкращий.
- Стверджувати ідею духовності, підвищення рівня культури й освіченості українського суспільства. Не забувати, що основа усіх речей – гармонія, у тому числі, прагнення розумно організувати життя у навчанні.

Наведемо шість “заповідей” Іосифа Бродського випускникам Мічиганського університету у 1988 році:

1. “І зараз, і в прийдешньому – я думаю, це окупиться – слідкуйте за влучністю своєї мови. Намагайтесь побудувати свій словник і користуватись ним так само, як ви користуєтесь своєю розрахунковою книжкою...

2. І зараз, і в прийдешньому намагайтесь по-доброму ставитися до батьків... Не бунтуйте проти них, бо, по всій імовірності, вони помруть раніше вас, і таким чином ви позбавите себе якщо не від горя, то від почуття провини...

3. Надто не покладайтесь на політиків – не тому, що вони безглузді чи безчесні, хоча частіше буває саме так, а не інакше, але тому, що масштаби їхніх завдань занадто великі навіть для кращих з них...

4. Намагайтесь не лізти наперед, намагайтесь бути скромними.

5. За будь-яку ціну намагайтесь уникати визнання за собою статусу жертви... в той самий момент, коли ви починаєте звинувачувати когось іншого, ви підриваєте за собою здібність щось змінити...

6. У світа, до якого ви вступаєте, дурна репутація. Географічно він приємніше, ніж історично, візуально він привабливіше, ніж соціально. Дуже сумніваюсь, що він стане симпатичніше на той момент, коли ви його залишите. Але це єдиний світ, що ми маємо: альтернативи не існує, якби така і мала місце, немає ніякої гарантії, що вона була б набагато краще наявного... Намагайтесь не звертати уваги на тих, хто буде намагатись зробити ваше життя нестерпним. А таких буде багато – і офіційно призначених, і добровольців. Якщо їх не можна уникнути, перетерплюйте, але як можна швидше забудьте про них...” [111].

Також наведемо прості та своєрідні заповіді Афіни Паллади (Мінерви) [120, с. 89]:

“Не відмовляй нікому ні в воді, ані в вогні.

Не показуй хибної дороги.

Не полишай будь-чиїх останків не похованими.

Не вбивай вола, який тягне плуга” [87].

Звернемо увагу до основних правил щастя, що формулює П’єр Тейяр де Шарден (1881-1955) [120, с. 1327]:

“...Дійсне щастя... – це щастя зростання, і як таке воно очікує нас на накресленому шляху:

- 1) поглиблення у серцевину свого ества;
- 2) об’єднання нашої істоти з іншими, рівними нам;
- 3) підпорядкування нашого життя життю найбільш піднесеному, ніж наше.

... Три правила щастя:

1. Щоб бути щасливим, потрібно насамперед протидіяти тенденції найменшого зусилля, що схиляє нас або лишатись на місці, або шукати оновлення переважно у зовнішній метушні життя. Зрозуміло, потрібно пускати глибоке коріння в оточуючі нас численні і відчутливі матеріальні реальності. Але тільки у праці нашого внутрішнього самоудосконалення – духовного, естетичного, морального – нас чекає нескінченне щастя. Саме важливе для Життя, казав Нансен, – це знайти самого себе. Працелюбно споруджений через матерію і над нею Дух – це і є концентрація.

2. Щоб бути щасливим, по-друге, потрібно боротись з егоїзмом, який штовхає нас або дуже замикається у собі, або обмежувати нашою владою можливості інших. Існує досить негідний і безплідний засіб любити – коли ми намагаємось **володіти** замість того, щоб **давати**. Саме тут, на прикладі пари або групи людей, виявляється закон найбільшого зусилля, який упорядковує внутрішній хід нашого розвитку. Єдина любов, яка приєднує нас до справжнього блаженства, – це та, що виражається у духовному розвитку, здійсненому разом з іншими. Це зміщення центру.

3. І щоб бути щасливим, повністю щасливим, по-третє, – нам потрібно тим чи іншим засобом, безпосередньо або шляхом поступово розширюючої дії, – перенести кінечну ціль нашого існування (у пошуку, у почині, в ідеї, у справі) в русі і досягнення роду людського навколо нас. Як Кюрі, як Терм’є, як Нансен, як перші авіатори, як усі ті піонери, про яких я казав вище. Щоб досягнути сфери постійної і піднесеної радощі, потрібно перемістити полюс нашого життя до найбільш величніших, ніж ми. Але не думайте, що для досягнення щастя потрібно здійснювати тільки видатні і незвичні вчинки. Щастя стане доступно усім, якщо ми усвідомимо нашу живу спільність з найбільш величнішим **Цілим**. Тим самим возвеличиться і сама скромна справа.

Додати одну-єдину крапку, якою малою вона не була б, до великого узору життя; розпізнати Нескінченність, суть якої розкривається навіть у самій незначній діяльності і заповоняє нас; розпізнати і приєднатися до неї – така, врешті-решт, велика таємниця щастя. “Саме у глибокому й інстинктивному єднанні з загальним потоком Життя приховується сама велика з усіх радощів”, – відмічав Бертран Расел, один з найбільш тонких і найменш спіритуалістичних розумів сучасної Англії. Це **надконцентрація**” [99].

Згадаємо свого роду заповіт молоді, що належить Андре Моруа (1885-1967) [82, с. 758-760]:

“Вам навіяли, що ми живемо на краю безодні і що усвідомлення смертельної небезпеки відбирає у нас останні крихти розуму. Але люди завжди жили на краю безодні, і це не заважало їм кохати, працювати, творити. Чому б вам не наслідувати їх приклад? Мені заперечать: “Все змінилось. Людей минулого підтримувала віра. До того ж їм, на відміну від нас, не погрожувала небезпека загинути разом з планетою, на якій вони живуть.”

А хто заважає вірити і вам? Боги померли? Думаю, вони просто стали іншими. Не забувайте, що в вас є щось більш величніше, ніж ви самі; не забувайте, що ця велич закладена в кожній людині: недарма покидька мучать сумління совісті... не забувайте про те, що навіть якщо ми ідемо по межі безодні, ніщо не штовхає нас вниз...

...Не можна жити для себе. Думаючи тільки про себе, людина завжди знайде тисячу причин почувати себе нещасливою... “Справжній зовнішній світ – це справжній внутрішній світ”.

...Потрібно діяти. Замість того, щоб скаржитися на абсурдність світу, намагаємось перетворити той куточок, куди закинула нас доля...

...Потрібно вірити у силу волі. ... Не в моїй владі завадити війні, але мої усні та письмові заклики, що помножені на заклики мільйонів інших людей, заслаблять загрозу війни...

...Потрібно зберігати вірність. Вірність слову, забов'язанням, іншим, собі самому...

...Якщо ви не можете побороти свої слабкості, змиртесь з ними, але не забувайте, у чому ваша сила” [81].

Ось як А.П. Чехов (1860-1904) [82, с. 591-594] формулює вимоги до вихованої людини:

“Виховані люди, за моїм розумінням, повинні задовольняти наступним умовам:

1. Вони поважатимуть людську особистість і тому завжди поблажливі, м'які, ввічливі, поступливі... живучи з ким-небудь, вони

не роблять з цього послуги, а йдучи, не кажуть: з вами жити неможливо! Вони пробачають і шум, і холод, і пересмажене м'ясо, і дотепи...

2. Вони співчутливі не до одних тільки жебраків та кицьок. Вони хворіють душею і від того, чого не побачиш неозброєним оком. Так, наприклад, якщо Петро знає, що батько і матір сивіють від туги і ночей не сплять через те, що вони рідко бачать Петра (а якщо бачать, то п'яним), то він поспішить до них і наплює на горілку.

3. Вони поважають чужу власність, а тому і сплячуть борги.

4. Вони щиросерді і бояться неправди, як вогню. Не обманюють вони навіть у дрібницях... Вони не рисуються, тримають себе на вулиці так само, як і вдома... Вони не балакучі і не лізуть з відвертостями, коли їх не питають...

5. Вони не знищують себе з тією ціллю, щоб викликати в іншого співчуття. Вони не грають на струнах чужих душ, щоб їм у відповідь зітхали...

6. Вони не метушливі. Їх не займають такі фальшиві діаманти, як знайомства із знаменитостями...

7. Якщо вони мають в собі талант, то поважають його. Вони жертвують заради нього спокоєм, жінками, вином, суетою... Вони горді своїм талантом. Так, вони не пиячать з наглядачами міщанського училища... усвідомлюючи, що вони покликані не жити з ними, а, виховуючи, впливати на них. До того ж вони гадливі.

8. Вони виховують у собі естетику. Вони не можуть заснути в одязі, бачити на стіні щілини з клопами, дихати поганим повітрям, крокувати по опльованій підлозі... Вони намагаються, можливо, приборкати і ошляхетнити ставевий інстинкт..." [135].

Створення гармонійного навчально-виховного процесу, зорієнтованого на формування гармонійної, творчої особистості, неможливо поза межами культурно-духовного середовища. В сучасній Україні відроджується традиція поєднання релігійного та світського виховання, яка сягає корінням у часи прийняття християнства в Київській Русі. Спостерігається відновлення духовно-релігійних осередків при закладах освіти, що "одночасно виконують функцію морально-етичного виховання та духовно-світоглядного просвітництва, а також функцію психологічної підтримки молоді та проведення різних традиційних обрядових дійств" [122].

Відомі університети України у цій сфері виконують функцію лідерів, оскільки виховання є невід'ємною складовою навчання, формування професіонала. Так, на території провідних університетів

країни відновлюються або будуються нові церковно-духовні споруди, такі як студентські каплиці або церкви. Це, наприклад, у національних університетах “Кієво-Могилянська академія”, “Київський політехнічний інститут”, “Київський університет св. Володимира (нині ім. Т.Г. Шевченка)”, в Одеській юридичній академії, у Львівській академії ветеринарної медицини, в Луганському педагогічному університеті.

Ми цілком розподіляємо думку стародавніх, яку наведемо українською та англійською мовами, а також латиною: “Ми вчимося не для школи, але для життя”; “We do not learn for school, but for life”; “Non scholae sed vitae discimus”. Усвідомлення цієї мудрості сучасною молоді людиною є запорукою формування особистості, яка народжена для щасливого життя.

Для розв’язання проблеми виховання потрібно створити інноваційний вищий навчальний заклад. Але який? І як? Тобто перед суспільством стоїть мета – створити інноваційний заклад, який адаптований до змінних, динамічних умов у суспільстві. Більш того, вища школа втілює ідею випереджальної освіти, зобов’язана задовольняти потреби у фахівцях, професіоналах як для сьогодення, так і для майбуття.

Як зауважує М.В. Рац, слід розрізняти фахівців, які опанували та володіють теорією, методами, засобами, інструментарієм у своїй спеціальності, чому, в основному, і навчають у вищих навчальних закладах, і “професіоналів, які володіють, крім того, цінностями, ідеалами і взагалі цілісною професійною культурою” [105, с. 102]. Ми поділяємо думку, що, подібно до особистості, професіонал утворюється лише у процесі самовизначення, на шляху становлення, існує лише в постійному розвитку. Як зауважує Г.О. Балл, під час професійного навчання в оволодінні будь-якою спеціальністю “процес осягнення сенсу своєї діяльності” постає механізмом становлення духовності” [6, с. 223]. Звернемо увагу на закономірність, що виявлена у дослідженнях політологів, екологів та економістів. Доведено, що при досягненні певного “оптимального обсягу інформації, що використовується у процесі вироблення рішення... грамотні прагматичні оцінки зникають з моральними” [6, с. 225].

У чому полягає науковий характер вирішення проблеми створення інноваційного вищого навчального закладу? У чому є суть і, мабуть, необхідність? Потрібно створити модель, і навіть модель розвитку, університетської системи освіти з інноваційним університетом як ядром системи. Вивчити, дослідити і створювати університет і на його

основі – університетську систему освіти, щоб процес створення був безпомилковим, ефективним та своєчасним.

Оскільки “Час не чекає” (гасло, яке обстоював Джек Лондон (1876-1916) [82, с. 827-828]), то створення університету, університетської системи освіти в сучасній Україні йшло та йде паралельно із створенням моделі, її опрацюванням. Оскільки процес створення університетської системи освіти йде поетапно, то вочевидь, що і для кожного етапу розвитку існують свої прерогативи, пріоритети, обмеження і таке інше. Тобто модель розвитку повинна за своєю суттю бути ієрархічною та мати багатоваріантну основу.

Як правило, в еволюційному циклі будь-якої системи виділяють традиційні етапи: народження, утворення чи побудова; ріст, природно кількісне зростання елементів; стабілізація, структуризація елементів системи, утворення нової якості чи вдосконалення; деградація та занепад. Оскільки будь-яка система у своєму еволюційному циклі проходить зазначені етапи, то університетська система освіти не може бути виключенням. Інша річ, що як кожна людина повторює цей цикл від народження до смерті, то людство як вид, при певних умовах, – вічне.

Стратегічне завдання університетської системи освіти полягає у своєчасному визначенні елементів, які обтяжують існування системи, пошуку нових перспективних елементів та неухильній, принциповій заміні застарілих складових на перспективні. Використовуючи категорії сучасної економічної теорії, потрібним є процес постійної розробки, спостереження, уточнення та впровадження бізнес-плану.

Власне, без урахування соціального, екологічного, економічного, організаційного та педагогічного аспектів (чинників або складових) неможливо планувати діяльність та розвиток університетської освіти. Планування діяльності та розвитку університетської системи освіти можливо лише фахівцями педагогічної галузі, науки, які розуміють і є фахівцями з суті педагогічної дії при організації, проектуванні та здійсненні навчально-виховного процесу. Це як диригент оркестру, який, у першу чергу, є музикантом, але здійснює організаційні функції, керує роботою музикантів, виконанням кожним з музикантів своєї партії в єдиному цілому в оркестрі. Так і керівник сучасного університету перш за все повинен бути природженим педагогом, науковцем педагогічної галузі. Тільки це дозволить професорсько-викладацький персонал організувати в єдину цілісну команду, своєрідний оркестр, який здатен бути носієм та співавтором інноваційних рішень.

Провідними умовами, дотримання і врахування яких забезпечує розвиток, є “три кити” вчителя дітей царя Петра I ієромонаха Каріона Істоміна (1640-1712) [84, с. 16, 193]:

1. Дотримання і виконання десяти заповідей Ісуса Христа.
2. Утримання від семи смертних гріхів: гордия; жадоба; похоть; обжерливість; гнів; неробство; заздрість.
3. Послідовне та неухильне виконання, сповідання вимог трьох добродійників – Віра, Надія, Любов.

Заповіді Христа наведені з доступних нам джерел [7; 8]. (Наведемо тексти паралельно російською та українською мовами, що, на наше переконання, дозволяє точніше відобразити зміст цих Заповідей. Оскільки доступний нам український текст не є досконалим, ми зробили його літературну обробку).

Десять Заповідей протягом двох тисячоліть виконували роль духовних норм, правил, законів. Ми глибоко переконані, що саме вони є своєрідним Зводом, Кодексом сталого розвитку людини, суспільства,

<i>“Изрек Бог все слова сии, говоря:</i>	<i>“Г Бог промовляв усі слова оці, кажучи:</i>
Заповідь 1. 2. Я Господь, Бог твой, который вывел тебя из земли Египетской, из дома рабства. 3. Да не будет у тебя других богов перед лицом Моим.	Заповідь 1. 2. Я – Господь, Бог твій, що вивів тебе з Єгипетського краю, з дому рабства. 3. Хай не буде тобі інших богів передо Мною!
Заповідь 2. 4. Не делай кумира и никакого изображения того, что на небе вверху, и что на земле внизу, и что в воде ниже земли.	Заповідь 2. 4. Не створюй кумира і всякого зображення з того, що на небі вгорі, і що на землі внизу, і що у воді під землею.
Заповідь 3. 5. Не поклоняйся им и не служи им; ибо я Господь, Бог твой, Бог ревнитель, наказывающий детей за вину отцов до третьего и четвертого рода, ненавидящих Меня. 6. И творящий милость до тысячи родов любящим Меня и соблюдающим заповеди Мои.	Заповідь 3. 5. Не поклоняйся їм і не служи їм, бо Я – Господь, Бог твій, Бог ревнитель, що карає дітей за провину батьків до третього і четвертого роду тих, хто ненавидить Мене. 6. І що чинить милість тисячам поколінь тих, хто любить Мене і хто тримається Моїх заповідей.

<i>“Изрек Бог все слова сии, говоря:</i>	<i>“Т Бог промовляв усі слова оці, кажучи:</i>
<p>Заповідь 4. 7. Не произноси имени Господа, Бога твоего, напрасно; ибо Господь не оставит без наказания того, кто произносит имя Его напрасно. 8. Помни день субботний, чтобы святить его. 9. Шесть дней работай и делай всякие дела твои. 10. А день седьмой – суббота Господу, Богу твоему: не делай в оный никакого дела ни ты, ни сын твой, ни дочь твоя, ни раб твой. Ни рабыня твоя, ни скот твой, ни пришелец, который в жилищах твоих. 11. Ибо в шесть дней создал Господь небо и землю, море и все, что в них; а в день седьмой почил. Посему благословил Господь день субботний и освятил его.</p>	<p>Заповідь 4. 7. Не призывай імення Господа, Бога твого, надаремно, бо не помилує Господь того, хто призватиме Його ймення надаремно. 8. Пам’ятай день суботній, щоб святити його! 9. Шість день працой і роби всю працю свою. 10. А день сьомий – субота для Господа, Бога твого: не роби жодної праці ні ти, ні син твій, ні дочка твоя, ні раб твій. Ні невільниця твоя, ні худоба твоя, ні захожий, що в оселі твоїй. 11. Бо в шість днів створив Господь небо та землю, море та все, що в них; а дня сьомого спочив. Тому благословив Господь день суботній і освятив його.</p>
<p>Заповідь 5. 12. Почитай отца твоего и мать твою, чтобы продлились дни твои на земле, которые Господь, Бог твой, дает тебе.</p>	<p>Заповідь 5. 12. Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі були твої дні на землі, які Господь, Бог твій, дає тобі!</p>
<p>Заповідь 6. 13. Не убивай.</p>	<p>Заповідь 6. 13. Не вбивай!</p>
<p>Заповідь 7. 14. Не прелюбодействуй.</p>	<p>Заповідь 7. 14. Не прелюбодій!</p>
<p>Заповідь 8. 15. Не кради.</p>	<p>Заповідь 8. 15. Не кради!</p>
<p>Заповідь 9. 16. Не произноси ложного свидетельства на ближнего твоего.</p>	<p>Заповідь 9. 16. Не свідкуй неправдиво на свого ближнього!</p>
<p>Заповідь 10. 17. Не желай дома ближнего твоего; не желай жены ближнего твоего, ни раба его, ни рабыни его, ни вола его, ни осла его, ничего, что у ближнего твоего [7, с. 79-80].</p>	<p>Заповідь 10. 17. Не бажай дому ближнього свого; не бажай жони ближнього свого, ані раба його, ані невільниці його, ані вола його, ані осла його, ані всього, що у ближнього твого! [8, с. 77-79].</p>

Вчасно навести вислів Германа Дейлі: “Історичним фактором є те, що більшість моральних принципів, які мають силу в Сполучених Штатах, вийшла безпосередньо з Біблії і набула широкого розповсюдження на цій землі завдяки церквам та університетам. А університети самі були засновані переважно церквами, зазвичай протестантськими, хоч нині у більшості університетів залишилося мало слідів цього походження. Ті, хто віддає перевагу обґрунтуванню етичних принципів у культурі та історії, знайдуть у нашій культурі й історії здебільшого різноманітні тлумачення Біблії як основи етичних принципів. Тому я не бачу потреби вибачатися перед ними за те, що базу моральний принцип (мається на увазі принцип обмеженої нерівності. – *Авт.*) безпосередньо на Біблії, а не через посередництво нашого пошкодженого культурного спадку” [27, с. 240].

Вчений обґрунтовує потребу у принциповому засобі переходу від релігійної віри до економічного принципу. При цьому цей “принцип повинен бути досить загальним, щоб його можна було перекласти з аграрної економіки біблійної Палестини і Римської імперії на сучасну промислову економіку”, а також і постіндустріальну.

Г. Дейлі формулює цей принцип у формі одинадцятої заповіді: “Не дозволяй необмеженої нерівності в розподілі приватної власності” [27, с. 243-244].

Ця заповідь потрібна людству, актуальна для сьогодення, оскільки природні ресурси землі обмежені і потрібен докорінний перехід від економіки зростання до економіки обмеження нерівності, що стає зрозумілим зараз, а не у часи стародавньої економіки Ізраїлю, яка була скотарською або землеробською та невеликою за масштабом. У ті часи питання перенаселення й екологічного руйнування були неважливими, і тому нам бракує відповідних заповідей в іудейсько-християнській релігійній традиції. Стародавня економіка і суспільство Ізраїлю в сучасному визначенні майже відповідали концепції сталості. Ознаки цього – в природно високому рівні смертності, у низькому рівні виснажування ресурсної бази землеробства та скотарства, “особливо коли до цього додавався закон, який вимагав тримати землю під паром кожен сьомий рік”. У сучасному світі суспільство не зможе перейти від стратегії зростання до стабільного стану без встановлення самого принципу обмеження нерівності, формулювання етичних принципів, засадничих принципів діяльності в світі.

На наше глибоке переконання, головна проблема полягає у подоланні людиною природної схильності до зростання, що виступає як природна потреба людини до творення, як улюблений засіб

утвердження людиною здатності творити і вірування в те, що отримана від природи, творця здатність творити є автономною та необмеженою. Техніко-економічні проблеми, що постають на шляху досягнення сталого розвитку, так чи інакше знайдуть своє вирішення. Існує межа зростання чисельності населення, межа зростання використання ресурсів на душу населення, межа зростання нерівності. Але суспільство завжди знаходило нові ресурси. Для постіндустріального суспільства основним ресурсом є знання. В цьому розумінні нехай вони зростають вічно, оскільки якщо ми поділимося знаннями, то це ми їх примножимо, а не розділимо.

Спробуємо узагальнено представити своєрідні “Заповіді” у контексті сьогодення.

1. Існує лише один образ, взірць чи ідеал творця, що вивів людину з дому рабства, надав можливість відчутти себе вільною людиною. Це і є власне творець кожного, творець неповторної особистості, справжньої Людини – твоя сім’я.

2. Не слід створювати для себе ніяких інших взірців, кумирів.

3. Не слід поклонятися і не слід служити нікому, крім творця, що надав тобі щастя відчутти і бути вільною людиною. Тисячі поколінь твоїх будуть щасливі, якщо сам ти слідуєш цим Заповідям. Інакше – не будуть щасливі ні діти твої та ні нащадки твої до третього та четвертого покоління саме за невиконання тобою цих Заповідей, простих та вічних правил.

4. Не слід даремно призивати творця твого. Працюючи плідно шість днів, але на сьомий день вміє і сам відпочити, і не заважай іншим.

5. Шануй свого батька та матір свою, як неперевершеного творця, щоб довгі були дні твої на землі.

6. Не вбивай!

7. Не перелюбствуй!

8. Не кради!

9. Не свідкуй неправдиво на ближнього свого!

10. Не заздри нікому ні в чому! Твоє щастя у твоїх власних руках! Саме ти і є творцем свого щастя та щастя нащадків!

11. Не дозволяй, по-перше, собі необмеженої нерівності в розподілі приватної власності.

Вивчення книги Нового заповіту [7] дає змогу виявити зміни у тлумаченні Заповідей. Для цього наведено декілька цитат з текстів від Матфея, від Марка та від Луки.

У книзі “Нового завета: От Матфея святое благовествование” знаходимо у главі 5 наступні тексти:

“21. Вы слышали, что сказано древним: **“не убивай, кто же убьет, подлежит суду”**”.

22. А я говорю вам, что **всякий, гневающийся на брата своего напрасно, подлежит суду**; кто же скажет брату своему: “рака” (пустой человек), подлежит синедриону (верховное судилище); а кто скажет: “безумный”, подлежит геенне огненной.

25. **Мирись с соперником твоим скорее, пока ты еще на пути с ним**, чтобы соперник не отдал тебя судье, а судья не отдал бы тебя слуге, и не ввергли бы тебя в темницу;

27. Вы слышали, что сказано древним: **“не прелюбодействуй”**.

32. А я говорю вам: кто разводится с женою своею, кроме вины любодеяния, тот подает ей повод прелюбодействовать; и кто женится на разведенной, тот прелюбодействует.

33. Еще слышали вы, что сказано древним: **“не преступай клятвы, но исполняй перед Господом клятвы твои”**.

34. А я говорю вам: не клянись вовсе: ни небом, потому, что оно Престол Божий;

37. Но да будет слово ваше: **“да, да”, “нет, нет”**; а что сверх этого, то от лукавого.

38. Вы слышали, что сказано: **“око за око, и зуб за зуб”**.

39. А я говорю вам: не противься злему. Но кто ударит тебя в правую щеку твою, обрати к нему и другую;

43. Вы слышали, что сказано: **“люби ближнего твоего и ненавидь врага твоего”**.

44. А я говорю вам: **любите врагов ваших, благословляйте проклинающих вас, благотворите ненавидящих вас и молитесь за обижающих вас и гонящих вас,**

48. Итак будьте совершенны, как совершен Отец ваш Небесный” [7, с. 4-5].

У книзі “Нового завета: От Марка святое благовествование” у главі 12 ми знаходимо наступне:

“29. Иисус отвечал ему: первая из всех заповедей: “слушай, Израиль! **Господь Бог наш есть Господь единый**”.

31. Вторая подобная ей: **“возлюби ближнего твоего, как самого себя”**; иной большей сих заповеди нет” [7, с. 54].

У книзі “Нового завета: От Луки святое благовествование” у главі 6 зазначено:

“27. Но вам, слушающим, говорю: **любите врагов ваших, благотворите ненавидящих вас.**

28. **Благословляйте проклинающих вас и молитесь за обижающих вас.**

29. **Ударившему тебя по щеке подставь и другую;** и отнимающему у тебя верхнюю одежду не препятствуй взять и рубашку.

30. **Всякому, просящему у тебя, давай,** и от взявшего твое не требуй назад.

31. **И как хотите, чтобы с вами поступали люди, так и вы поступайте с ними.**

36. **Итак будьте милосерды,** как и Отец ваш милосерд.

37. **Не судите, и не будете судимы; не осуждайте, и не будете осуждены; прощайте, и прощены будете.**

38. **Давайте, и дастся вам:** мерою доброю, утрясенною, нагнетенною и переполненною отсыплют вам в лоно ваше; ибо какою мерою мерите, такою же отмерится и вам” [7, с. 70].

На нашу думку, це є свідченням багатства, різноманіття та неповторної цінності кожного з нас, підтвердженням унікальності особистості та природної спрямованості людини до свободи. Свободи вибору власного шляху життя, пріоритетів та уподобань. Усі люди реальні, вони не ідеальні. Але саме людські цінності, які означені у Заповідях, реалізуються виключно у самих людях і не можуть існувати поза людей. Тобто людство як вид і є тим єдино можливим носієм та провідником цих цінностей. У своєму цілісному вимірі людство й існує понад двох тисячоліть у сталому намаганні слідувати та дотримуватися цих правил, норм, цінностей. Все це притаманне як минулим поколінням, як сьогоденню, так і нашому спільному майбутттю.

Ми погоджуємося з думкою, що “традиційна нормативна система освіти не в змозі ефективно відповісти на виклики, з якими стикається суспільство, що трансформується. Для цього вона сама повинна перебудуватися за відкритою моделлю, у якій процес навчання набуває творчого характеру” [55, с. 83].

В.С. Горський нагадує, що у країнах Заходу накопичений достатній досвід щодо погляду на університет як на “інституцію, де студент “навчається вчитися”, де він є самодостатня і відповідальна особистість, яка сама формує свою власну долю. Професор же – це досвідчений консультант, порадник, у співпраці з яким здійснюється корекція власного шляху впродовж навчання” [24, с. 27].

На особливу увагу заслуговує латинський вираз, теза стародавніх, яку наведемо українською, англійською мовами, а також латиною: “Ми вчимося викладаючи” чи “Навчаючи вчимося”; “We learn by teaching”; “Docendo discimus”. Отже, на часі підвести підсумок,

нагадавши тезу, що втілював у Києво-Могилянській академії Петро Могила: “Зичу, аби з вищими науками над усе побожність у серцях молоді зорано і засіяно було. Без того мудрість усіяка є глупством перед Богом”. А ми добавимо – і перед людством.

Характерною рисою сучасного суспільства є мобільність. Мобільність людей, товарів та інформації. Це обумовлює суттєві зміни у всьому світі. Великі держави, підприємства, фірми в умовах підвищеної мобільності розпадаються на маленькі. Кількість зайнятих на виробництві зменшується на порядок. Скорочується обсяг матеріального виробництва. В той же час зростає обсяг у сфері послуг, який у розвинутих країнах досягає 70% у валовому національному продукті.

Домінуючою тенденцією трансформації вищої школи виступає перехід від принципу освіти на все життя до принципу – освіта крізь усе життя. Характерною рисою виступає перехід від навчання до освіти, здобуття знань, до формування потреби і вміння неперервного самовдосконалення, саморозвитку та самовизначення. Стратегія пізнавального процесу: знання – інструмент пізнання цілісної картини оточуючого світу.

Статистичні дані, які наведені ООН, свідчать, що характерною рисою розвинених країн є те, що не менше 60% суспільства має вищу освіту. При цьому ці 60% забезпечують 95% прибутку країни [40]. Саме тому вища школа повинна готувати не дешеву робочу силу, а особистість. Головним завданням як середньої, так і вищої шкіл є особистісно-соціальне навчання, формування людяності, а не особистісні амбіції [22].

Основними принципами гуманізації вищої освіти є: фундаменталізація змісту освіти; гуманітаризація, тобто орієнтація на особистість, на формування творчої особистості; діяльнісний підхід, коли здійснюється перехід від знаннєвого підходу до діяльнісної парадигми. Головує вміння застосовувати знання.

Ми також переконані у потребі глибокого аналізу національного характеру освіти. Мова йде не про українську математику або електротехніку, але про організацію навчального процесу: шпаргалки, піратство та інше. При цьому інтегративною якістю особистості є національний менталітет. Тому знову актуальне питання: Як треба формувати творчу особистість у вищій школі у цих сучасних умовах?

Потрібний відкритий розум, здатний до змін.

- Розвинута культура ринку.
- Віра в ідеали.
- Більш відкритий світ, більше можливостей для спілкування,

бажання і спроможність спілкуватися та навчатися.

У моделі універсаліста, випускника інноваційного університету XXI століття вчені виділяють три складові: високі особистісні якості, порядність; високий професіоналізм, спроможність швидко адаптуватися у новій предметній галузі; висока загальнокультурна підготовка. Забезпечити досягнення цих якостей, цієї мети можна шляхом:

- індивідуалізації навчально-виховного процесу;
- диференціації пошуку, підготовки лідера у колективі;
- формування гармонійної творчої особистості;
- посилення гуманістичного спрямування всього професійно орієнтованого навчання;
- поглиблення психолого-педагогічної підготовки;
- розробки та впровадження нової системи виховної роботи студентів та аспірантів;
- демократизації, гарантування створення умов для самовираження, максимального сприяння реалізації особистісних орієнтирів.

Впровадження заходів для досягнення мети мусить спиратися на аналіз відповідей на питання: Що дали батьки? Що дали вчителі? Що здобув сам?

Психологічною наукою встановлено, що в умовах прискіпливої опіки матері та при деспотизмі батька неможливо розраховувати на закладення основ формування лідера. Такі умови – це смерть для лідера. В той же час у батьків, які зайняті, а дітям надана свобода поведінки, створені у родині умови довіри та заохочення до прийняття дитиною самостійних рішень та розуміння відповідальності за прийняття цих рішень – це бажані умови для становлення лідера.

В.О. Кудін наводить твердження, що все більше поширюється у США, що “краще бути відмінником у середньому університеті, ніж трієчником – у престижному” [54, с. 164].

Різні початкові умови, різний рівень знань, різний рівень розвитку комунікаційної компетенції абітурієнтів – все це обумовлює втілення, як єдиного критерію, оцінки динаміки, прирощення знань та вмінь, за допомогою рейтингової системи оцінки рівня знання, а не використання традиційного середнього балу.

Значну увагу має психологічний білл про права, що належить доктору Вірджинії Сатір, американському психологу й психотерапевту, що, на нашу думку, є своєрідними законами злагоди та гармонії [49]. Ось ці “П’ять свобод:

Свобода бачити і чути те, що відбувається тут і зараз, але не те, що було, буде чи повинно бути, – і свобода поділитись цим з іншими.

Свобода думати про те, що думає людина, а не те, що слід думати, – і свобода поділитись цим з іншими.

Свобода відчувати те, що людина відчуває, а не те, що слід відчувати, – і свобода поділитись цим з іншими.

Свобода хотіти і обирати те, що людина хоче, а не те, чого слід хотіти, – і свобода поділитись цим з іншими.

Свобода накреслювати шляхи самореалізації, а не розігравати жорстко задану або свідомо безпечну роль, – і свобода поділитись цим з іншими” [49].

Природний стан людини об’єктивний і закономірний, тому об’єктивними і закономірними є природні права. Вони історично були згруповані у тріаду природних прав на життя, свободу і власність. Усвідомлення норм права і фіксація їх в документах, законах, які приймаються законодавчою владою і підкріплюються силою держави, – це постійний, нескінченний процес.

Психолого-педагогічна наука традиційно багато уваги приділяє проблемам формування особистості. Так, ще В.М. Бехтерев (1857-1927) пов’язував поразку Росії у війні 1905 року з Японією з відсутністю соціальної особистості. Так само динамічні зміни в Україні загострили проблему недостатньої підготовленості керівників, кризи управління.

16-17 травня 2000 року у м. Харкові відбулася Міжнародна наукова конференція “Творча особистість у системі неперервної професійної освіти”. Одним з рішень конференції є: “Вважати однією з найактуальніших проблем вітчизняної психолого-педагогічної науки і практики розробку системи формування творчої індивідуальності професіонала-лідера як одну з передумов подолання соціально-економічної кризи в Україні” [107].

Для формування творчої індивідуальності професіонала-лідера потрібні ресурси. Професіонал не може стати компетентним сам по собі. Відрізняють особисті та зовнішні ресурси. Особисті ресурси: фізіологічні; загальні знання, вміння, порозуміння; професійне оточення: вміння прилаштуватися; процедури: вміння робити, діяти; оперативні вміння; пізнавальні здібності; вміння спілкуватися, жити; культура. Зовнішні ресурси: мережа взаємовідносин; банки даних; документація; доступ до експертів; доступні засоби зв’язку: комп’ютер, FAX, Internet, E-mail та інше.

Професіоналізм чи професійна компетенція – це комбінація між різними чисельними знаннями та вміннями, залежить від багатства

його оточення, від можливостей доступу до цих засобів, ресурсів.

Спроможність комбінувати засоби та ресурси – це здібність людини підвищувати свою компетенцію, розвивати творчість. При цьому виділяють різні засоби, знання та вміння:

- Загальні знання: поняття, вміння, які дозволяють зрозуміти проблему, феномен, що не залежить від контексту роботи.
- Спеціальні знання в професійному оточенні: контекст роботи, правила управління, культура організації: соціальні правила, організація установи та інше.

Як приклад доцільно згадати проект перепідготовки 1000 співробітників, який здійснили у Франції. Проект 1000=1000. За умовами проекту всім, хто підлягав скороченню, було запропоновано безкоштовно пройти перепідготовку для здобуття нового фаху. З восьмисот осіб, які погодилися, всі з успіхом пройшли навчання. При цьому витрати на навчання вмінню вчитися склали близько 75%. До переліку дисциплін цього блоку увійшли вивчення мови, історія, географія.

Таблиця 1.3

Ефективність методів підвищення професійного рівня

Метод	Частота посилання	Всього балів
Дискусія з колегами та експертами	100	285
Читання технічної літератури	80	285
Впровадження досвіду: успіх та невдача	60	345
Короткочасні навчальні програми	46	251
Конференції	46	241
Письмові звіти про діяльність	35	345
Підтримка наставників, опікунів	34	325

Слід відзначити, що професійний розвиток виступає лише як сторона особистого розвитку. Розвиток творчої особистості здійснюється через викладача – транслятора знань і залежить від того, наскільки культурно насичений зміст дисципліни. Як зазначає С.О. Сисоева, структура творчої особистості має такі складові [114]: педагогічна взаємодія між учасниками навчально-виховного процесу; вплив на творчу активність; зумовленість творчості; потреба людини у творчій самореалізації.

Наведемо спогади І.А. Зязюна про “кращі риси студентів Полтавського педагогічного інституту. Із чітко окресленим від

природи відчуттям свободи, з постійним прагненням цю свободу бачити в людях, які його оточують, з надміром творчих обдарувань Андрій (Остапенко) у роки студентського життя почував себе не досить комфортно, особливо в інститутському середовищі, де досить відчутними були “диктаторські” вимоги ректора до студентів” [41, с. 209]. Але, як зазначає Г.В. Гегель, “людина виховується для свободи” [82, с. 626].

Як зауважує О.М. Пехота, власні мотиваційні засоби, потреба до творчої активності повинні замінити страх як провідний мотив навчальної діяльності [89]. Не можна порушувати права студентів та аспірантів. Навпаки, треба сприяти задоволенню освітянських потреб молоді у вільному виборі дисципліни для опанування. Тільки вільна людина спроможна стати творчою особистістю, лідером. Треба навчитися жити в умовах свободи, причому як викладачам і студентам, так і адміністрації та аспірантам. Вільна людина – відповідальна людина, особистість, яка несе відповідальність за правильність вибору перед собою та перед нащадками. Обґрунтований вибір дисциплін, методів та форм навчання дозволяє молодій людині власноруч проектувати своє майбутнє, виховує самодисципліну та відповідальність. Доцільно використовувати технологію педагогічного проектування, при якому група викладачів випускної та інших кафедр разом із студентами на підставі чітких цілей освітньо-виховної роботи складають і реалізують індивідуальні плани підготовки творчої особистості професіонала [107].

Риси творчої особистості більш ефективно формуються під час дослідної діяльності. Відчуття корисності, потреби в роботі молоді людини, можливість пропонувати власні ідеї, бути вислуханим, здатним зробити власний внесок у дослідження, безпосередньо використовувати здобуті в університеті знання для вирішення практичних наукових завдань, зрозуміти межі власних знань та вмінь, спроможність самостійно прийняти рішення щодо подальшого напрямку розвитку власної компетенції – все це створює неповторну творчу ауру, саме в якій і культивується творча особистість.

Наведена частина психолого-педагогічних засад є тим теоретичним підґрунтям, на базі якого в Києво-Могилянській академії та її Миколаївській філії впроваджується концепція вільного творчого навчання, або, як зауважує О. Дем'янчук, та виходячи з філософії цього принципу, – “освіта для вільного розвитку” – Liberal Arts Education [28, с. 103]. Концепція вільної людини, свободи у виборі дисциплін для навчання та безпосередня відповідальність за свій

власний вибір – все це є необхідною умовою, яку неможливо замінити, для формування творчої особистості молодого вченого.

Ми розподіляємо думку І.А. Зязюна щодо значимості, іміджу навчального закладу як центру культури. “Учитель і культура нації, культура народу і країни – поняття невід’ємні. Так було, є і буде в усіх народів світу. Без урахування цього годі і помислами досягти поступу в економіці, політиці, ідеології” [41, с. 210].

Проблема формування особистості молодих вчених набуває нового змісту у зв’язку з втіленням багаторівневої системи вищої освіти. Межа, коли навчання в бакалавраті, на спеціаліста та на магістерських програмах перетворюється в дослідження та на етапі аспірантури формується молодий вчений, здатний вирішувати сформульовані актуальні наукові проблеми, ще недостатньо визначена. З одного боку, навчання на магістерських програмах носить груповий характер, але, з другого боку, магістр повинен здобувати поглиблені спеціальні уміння та знання інноваційного характеру, мати певний досвід їх застосування та продукування нових знань для вирішення професійних завдань. Тобто освітньо-кваліфікаційний рівень магістра носить явні риси, які притаманні молодим вченим. У свою чергу, традиційна форма навчання в аспірантурі – індивідуальна, крім підготовки за програмами філософії та іноземної мови. Цілком природно включити до освітньо-професійної програми підготовки магістрів поглиблене вивчення філософії та іноземної мови зі складанням традиційного кандидатського мінімуму, який включає також іспит зі спеціальності. Власне, для методичного забезпечення цього навчання доцільно використовувати відповідні державні програми.

Діючі нормативні документи МОН України передбачають термін навчання на магістерських програмах у 1 рік і, як виняток, з дозволу МОН – 1,5 роки. На наше переконання, однорічний термін навчання і визначає магістратуру не як традиційне навчання, а як індивідуальну науково-дослідну діяльність, яка інтегрована в єдину систему неперервної професійної освіти.

Інтегративний процес формування особистості молодих вчених закладається в організаційне забезпечення університетської системи освіти. Так, при формуванні навчальних планів підготовки і бакалаврів, і магістрів враховується саме науково-дослідний характер діяльності на магістерських програмах. А неперервна технологія засвоєння іноземної мови, яка по завершенню оформлюється складанням кандидатського мінімуму, визначає як необхідність та характер надання додаткових навчальних послуг, перелік яких

затверджено Постановою КМ України № 38 від 20 січня 1997 року.

При виконанні наукових досліджень вчені обов'язково використовують елементи теорії логіки. Під час публічного захисту здобутих наукових результатів вчений залучає всі свої вміння до формування власної думки, відстоює та доводить опонентам правомірність знайдених рішень, спирається на основи ораторського мистецтва, що опановуються при вивченні риторики, логіки.

Молодий вчений повинен вміти слухати та чути доводи опонентів, мусить бути широко освіченою людиною, культурною, обов'язково дотримуватися етики ділових відносин. Він повинен достойно, аргументовано та переконливо відстоювати власні погляди та здобуті нові наукові результати. При цьому недостойна така дискусія, яка призводить до конфлікту, до образ опонентів.

Інтегративний процес формування особистості молодих вчених якраз і реалізується шляхом включення до складу дисциплін навчального плану бакалаврату саме логіки, риторики, етики та естетики. В цьому і є природне поєднання змісту та методів навчання з цілями, методами та формами науково-дослідної діяльності молодих вчених.

В умовах недостатнього фінансування університетської системи освіти, яка повинна весь час трансформуватися та відповідати реальним умовам і трансформації суспільства, невичерпним ресурсом виступає кадровий потенціал студентів, магістрів та аспірантів. Саме цей ресурс доцільно спрямовувати на розвиток університетської системи освіти. Відомим є факт, що намагання пояснити свою думку, навчити молоду людину новому, передати їй свої знання та вміння мають зворотну сторону. Саме тоді, коли молодий вчений передав свої знання студентам, навчив їх, саме тоді, власне, у ньому самому та ним самим відточилася та стала більш лаконічною думка, саме тоді вона набула більш глибокого та переконливого змісту.

У цьому і полягає глибинний сенс органічного поєднання навчання та наукового дослідження. Поєднання в процес творчості, коли лише умовно можливо відділити процес здобуття знань та вмінь від процесу відкриття чи здобуття нового знання, що притаманне науковій роботі. Тобто сучасне навчання носить характер здобуття знань.

Ми цілком розділяємо думку І.А. Зязюна, “що освіті надається першочергове значення як єдиний засіб включення творчих можливостей кожної Людини в налагодження економічного і культурного розвою Держави. З цього починали всі розвинені країни світу. До цього прагнули кращі уми України в різні історичні періоди її розвитку” [41, с. 308].

Основною метою створення університету МДГУ ім. Петра Могили є навчання та формування кадрового потенціалу Українського Причорномор'я, нового вільного покоління українського народу – громадян України всіх національностей, здатного розбудувати державу та інтегрувати її у світове суспільство, відродження самосвідомості активної, творчої частини жителів регіону. Тому для досягнення своєї мети та виконання статутних завдань інноваційний університет:

- розробляє і здійснює освітньо-професійні та освітньо-наукові програми різних ступенів;
- формує творчі колективи з найактуальніших напрямків науково-педагогічної, наукової і освітньої діяльності, залучаючи до них провідних українських та закордонних вчених;
- організовує наукові з'їзди, конференції, симпозіуми, наради, зустрічі різного рівня, в тому числі й міжнародні;
- видає наукові праці, підручники, навчальні посібники, методичну, довідкову та іншу літературу і таке інше.

І останнє: демократична освітня система спрямована на врахування неповторної індивідуальності учасників навчально-виховного процесу, з їхніми ціннісними орієнтаціями. Тому всі зусилля щодо індивідуально спрямованих наукових робіт є бажаними ще й тому, що лише захоплена людина здатна впливати на формування творчої особистості.

Ставлення викладача до студента, прийняття його особистості як потенційного фахівця з більш високими якостями, ніж у викладача, а в цьому і є прогрес людства, – все це може бути зрозумілим та оціненим молодим партнером, студентом. Саме таке ставлення до наших майбутніх “надій”, як до власних дітей, з **вірою** та **любов'ю**, і є головною гарантією великої справи виховання та турботи про зростаюче покоління, про тих, хто прийде за нами, за них з **Надією**.

Культура мови є найбільш помітним та простим свідченням прийняття всього доброго, нового, що народжується саме в цей час, прагнення та бажання взяти активну участь у становленні більш гуманістичного суспільства, де особистість громадянина вважається найбільшою цінністю, де цінується інтелект та здібність як висловити пропозицію, так і здійснити її, **Віра** не тільки в світле майбутнє, але й відчуття добрих змін, які вже зараз відбуваються.

Оскільки становлення МФ НаУКМА, а потім МДГУ ім. Петра Могили є яскравим прикладом та свідченням саме того, що звичайні

люди поставили завдання відкрити державний гуманітарний вищий навчальний заклад, знайшли однодумців і у Верховній Раді, і в міській раді, в облдержадміністрації і серед викладачів та батьків, діти яких закінчували школи міста та області, – це додає сили та **Віри** у плідну і не даремну працю за світле майбутнє наше та наших дітей.

Спираючись на здобутки наших попередників, наведемо узагальнюючі слова письменника Чарльза Ріда:

Посієш думку – пожнеш вчинок,
Посієш вчинок – пожнеш звичку,
Посієш звичку – пожнеш характер,
Посієш характер – пожнеш долю.

Наведені слова пов'язані з мудрими словами великого китайського мислителя Конфуція, які записані їм у “Книзі правил”:

Якщо буде добро у серці, буде привабливість у характері.
Якщо буде краса у характері, буде гармонія у домі.
Якщо буде гармонія у домі, буде порядок у нації.
Якщо буде порядок у нації, буде мир у всьому світі.

В.О.Кудін так трансформує мудрість наведених слів [54, с. 125-126]:

Якщо будуть впроваджуватися найбільш важливі принципи педагогіки, які випробувані часом, будуть успіхи у навчанні.

Якщо будуть успіхи у навчанні,
відбудеться всебічний розвиток мислення і відчуттів учнів.

Якщо буде всебічний розвиток мислення і відчуттів учнів,
буде в учнів вдосконалення їх розуму та знань.

Якщо буде вдосконалення розуму та знань,
сформуються талановиті фахівці-професіонали.

Якщо сформуються талановиті фахівці-професіонали,
відбудеться з успіхом розвиток та вдосконалення життя країни та її народу.

Таким чином, вирішення проблеми та забезпечення сталого характеру розвитку університетської системи освіти доцільно здійснювати, поєднуючи мудрість академічної спільноти та спираючись на ресурси молодих вчених [66]. У стратегічному аспекті потрібно спроектувати та впроваджувати у практику повсякденної діяльності університетської системи освіти відповідні коригуючі елементи, інформаційні технології, Internet форуми, тобто потрібна інформатизація, що зорієнтована на забезпечення сталого характеру розвитку [65; 64; 71].

Висновки

1. За обраною методологією моделювання визначена стратегія процесу змін, зміст інноваційного розвитку університетської системи освіти як сталого розвитку, через сукупність принципів та положень, правил та умов, що ведуть до змін, як розвитку зі сталим характером.

2. Ідея сталого розвитку університетської системи освіти – положення про доцільність та ефективність об'єднання особистостей, що формуються через освіту на всіх етапах різнорівневої підготовки фахівців, зі свободою вибору як основи розв'язання проблеми виховання нового рівня світогляду вільної людини, формування висококваліфікованого кадрового потенціалу регіону, здатного розбудувати державу та інтегрувати її у світовий простір на виклик процесів глобалізації. Об'єднання молоді для виховання свідомих громадян правової суверенної держави шляхом використання її наполегливого прагнення до якісної освіти. Об'єднання через освіту – не нова, але дуже ефективна соціальна ідея, коли педагогічна наука є фактором інтеграції, сприяє сталому розвитку соціальної сфери у регіоні та в Україні.

Доцільно навести думку М. Каддафі: “В основі існування Сонця лежить монолітність усіх газів. Таким чином, основою існування є фактор єднання. Суспільний фактор, тобто національна самосвідомість, – це фактор єднання будь-якого суспільства” [43, с. 109]. Отже єднання суспільства навколо університетів є провідною ідеєю сталого розвитку як університетської системи освіти, так і регіону, а з часом і суспільства.

Реалізація ідеї сприятиме втіленню положень гуманістичної парадигми освіти, в основі якої – людина як найвища цінність, та визначає стратегію сталого розвитку університетської системи освіти як основного ресурсу регіону з позиції інтеграції у національний та світовий простір.

3. Сталий розвиток університетської системи освіти досягається через процес прийняття організаційно-педагогічних рішень протягом усього часу функціонування на всіх етапах розвитку. Це дозволяє університетській системі освіти добитися сталого стану, а сталий розвиток набувається не одноразово, а на шляху наполегливої, активної та повсякденної праці всіх учасників навчально-виховного процесу, що урівноважена обмеженими ресурсами.

4. Стан університетської системи освіти можливо вважати сталим, якщо спостерігається стабільний потік абітурієнтів та студентів, існують стабільний професорсько-викладацький колектив, що

самооновлюється, надійні та різноманітні джерела фінансування і, нарешті, стабільний ринок праці для випускників-професіоналів.

5. Організацію університетської системи освіти можливо визнати сталою, якщо при подоланні протиріч, що виникають у її межах, їх вирішення не виводить систему за межі допустимого ризику, коли негативні наслідки діяльності врівноважуються позитивними діями.

6. Під сталістю прийнято вважати здатність закладу зберегти та покращити результати, які були досягнуті за рахунок зовнішньої підтримки після її завершення.

7. Сталий розвиток – це збалансований розвиток, де головним пріоритетом виступають люди, їх добробут, а не цифри економічного зростання.

8. Активність до дій, щоб не перетворитись в агресивність, повинна обмежуватися ресурсами за “принципом належної скромності”, або обмеженої нерівності.

9. Бажаний взірць (модель) майбутнього університету – це індивідуально зорієнтоване середовище, де формування нового рівня свідомості вільної людини проходить неперервно у різному темпі і з різною інтенсивністю, що відповідає особистим відмінностям та задовольняє зміну пріоритетів кожної особистості на етапах життя.

10. Сталий розвиток університетської системи освіти – це коли у максимально можливому ступені поєднані переваги класичної форми з інноваційними з організації навчально-виховного процесу.

11. Сталий розвиток – це взаємозв'язок, єдність діяльності та

Контрольні питання

1. Сутність філософії Конфуція для цілей сталого розвитку.
2. Класична тріада теорії еволюції Ч. Дарвіна.
3. Принцип гомеостазису.
4. Принцип метаболізму.
5. Принцип мінімізації дисипації енергії.
6. Явище біфуркації.
7. Принцип адаптації.
8. Принцип кормчого.
9. Принцип сталості розвитку.
10. Принцип синергії.
11. Класифікація моделей розвитку.
12. Основні положення концепції людського розвитку.
13. Розвиток цивілізації за трьома сценаріями.

14. Характеристики розвитку університетської системи освіти.
15. Ідеї теорії розвитку системи народної освіти Росії.
16. Організаційна чи корпоративна культура організації.
17. Команда лідера: структура та сутність.
18. Основні принципи політики змін.
19. Десять принципів організації навчального процесу.
20. Основні чинники для забезпечення умов сталого розвитку.
21. Якості випускників університетів.
22. Заповіді Іосифа Бродського.
23. Провідні умови ієромонаха Каріона Істоміна.
24. Заповідь Г. Дейлі.
25. П'ять свобод Вірджинії Сатір.